



Верховний  
Суд

# Практика Верховного Суду в банківських спорах в період війни

- Ольга Ступак  
суддя КЦС ВС

IX Legal Banking Forum  
7 червня 2023 року м. Київ

# ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» № 2011-XII (військовослужбовцям штрафні санкції та %% не нараховуються)

Військовослужбовцям з початку і до закінчення особливого періоду, а також резервістам та військовозобов'язаним - з моменту призову під час мобілізації штрафні санкції, пеня, а також проценти за користування кредитом не нараховуються

...які брали або беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, які перебували або перебувають безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів

...крім кредитних договорів щодо придбання майна, яке віднесено чи буде віднесено до об'єктів житлового фонду (житлового будинку, квартири, майбутнього об'єкта нерухомості, об'єкта незавершеного житлового будівництва, майнових прав на них), та/або автомобіля.

20.05.2014 р. Закон № 1275-VII  
08.06.2014 р.

30.03.2021р. Закон № 1357-IX  
23.04.2021р.

27.07.2022р. Закон № 2459-IX  
19.08.2022р.

# Практика ВС застосування положень Закону № 2011-XII (військовослужбовці)

Постанова КЦС ВС від 26 грудня 2018 року у справі № 522/12270/15

Постанова КЦС ВС від 14 травня 2021 року у справі № 502/1438/18

Постанова КЦС ВС від 24 лютого 2022 року у справі №591/4698/20

Постанова КЦС ВС від 12 травня 2022 року у справі №336/512/18

Постанова КЦС ВС від 18 січня 2023 року у справі №642/548/21

## Постанова ВП ВС від 26 серпня 2020 року у справі № 813/402/17)

Вирішуючи питання щодо меж дії **особливого періоду** в розумінні Закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що за змістом наведених вище визначень, навіть за не введення у країні воєнного стану, особливий період, початок якого пов'язаний з моментом оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової чи прихованої), хоч і охоплює час мобілізації, однак не може вважатися закінченим лише зі спливом строку, протягом якого підлягали виконанню визначені у відповідному рішенні про мобілізацію заходи.

## ЗУ «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» № 1669-VII (фізичним особам, які зареєстровані та постійно проживають або переселилися з території АТО, юридичним особам та ФОП, що провадять (провадили) свою господарську діяльність на території АТО не нараховуються штрафні санкції на основну суму заборгованості)

На час проведення АТО забороняється нарахування пені та/або штрафів на основну суму заборгованості із зобов'язань за кредитними договорами та договорами позики з 14 квітня 2014 року.

Банки та інші фінансові установи, а також кредитори зобов'язані скасувати зазначеним у цій статті особам пеню та/або штрафи, нараховані на основну суму заборгованості із зобов'язань за кредитними договорами і договорами позики у період проведення антитерористичної операції

02.09.2014 р. Закон № 1669-VII  
15.10.2014 р.

Положення ч.ч.1, 2 не поширюються на нарахування пені та/або штрафів на основну суму заборгованості із зобов'язань за кредитними договорами та договорами позики, укладеними з юридичними особами і фізичними особами – підприємцями (громадянами України), місцезнаходженням яких є територія проведення АТО, крім населених пунктів згідно з переліками, передбаченими частиною четвертою статті 4 цього Закону, якщо такі договори укладені після 1 січня 2018 року або до яких після 1 січня 2018 року за погодженням сторін вносилися зміни в частині продовження строків виконання зобов'язань та/або зменшення розміру процентів, штрафних санкцій

21.12.2017 р. Закон № 2266-VIII  
21.03.2018 р.  
**редакція Закону № 1451-IX**  
**19.05.2021р.**  
**16.06.2021р.**

ЗУ «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» № 1636-VII втратив чинність на підставі Закону № 1618-IX з 21.11.2021 р.

14.2. Упродовж строку тимчасової окупації ВПО з тимчасово окупованої території АР Крим звільняється від обов'язку погашення основної суми іпотечного кредиту та нарахованих відсотків за ним, якщо об'єктом іпотеки є майно, розташоване (zareєстроване) на території, що після укладення такого іпотечного договору була тимчасово окупована. Національний банк України приймає рішення про зміну класифікації таких іпотечних кредитів або інші рішення з метою недопущення погіршення ліквідності (фінансового стану) кредитора. (Норми цього пункту не поширюються на нерухоме житлове майно, загальна площа якого перевищує показники, встановлені статтею 266 Податкового кодексу України).

На громадянина України, який виїжджає з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим за межі державного кордону України на місце постійного проживання або змінює своє громадянство, не поширюються норми цього пункту».

ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII доповнено статтю 9-2 згідно із Законом № 1646-IX від 14 липня 2021 року (набрав чинності 07 серпня 2021 року, зміни 18 липня 2022 року закон № 2417-IX ) (ВПО з АР Крим, с. Севастополь, ТОТ у Донецькій та Луганській областях)

1. **Загальна сума процентів за кредитним договором та/або договором позики, боржником за яким є ВПО, яка у період після 20 лютого 2014 року залишила або покинула своє місце проживання на тимчасово окупованій території ... не може перевищувати суми процентів, нарахованої протягом строку, на який надавався кредит (позика), за мінімальною ставкою, визначеною договором.**

2. **За невиконання чи неналежне виконання ВПО, визначеною частиною першою цієї статті, зобов'язань за кредитним договором та/або договором позики не нараховується неустойка (штраф, пеня), не настає відповідальність у вигляді сплати суми боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення та процентів річних від простроченої суми, не застосовуються інші санкції майнового характеру.**

ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII доповнено статтею 9-2 згідно із Законом № 1646-IX від 14 липня 2021 року (набрав чинності 07 серпня 2021 року, зміни 18 липня 2022 року закон № 2417-IX ) (ВПО з АР Крим, с. Севастополь, ТОТ у Донецькій та Луганській областях)

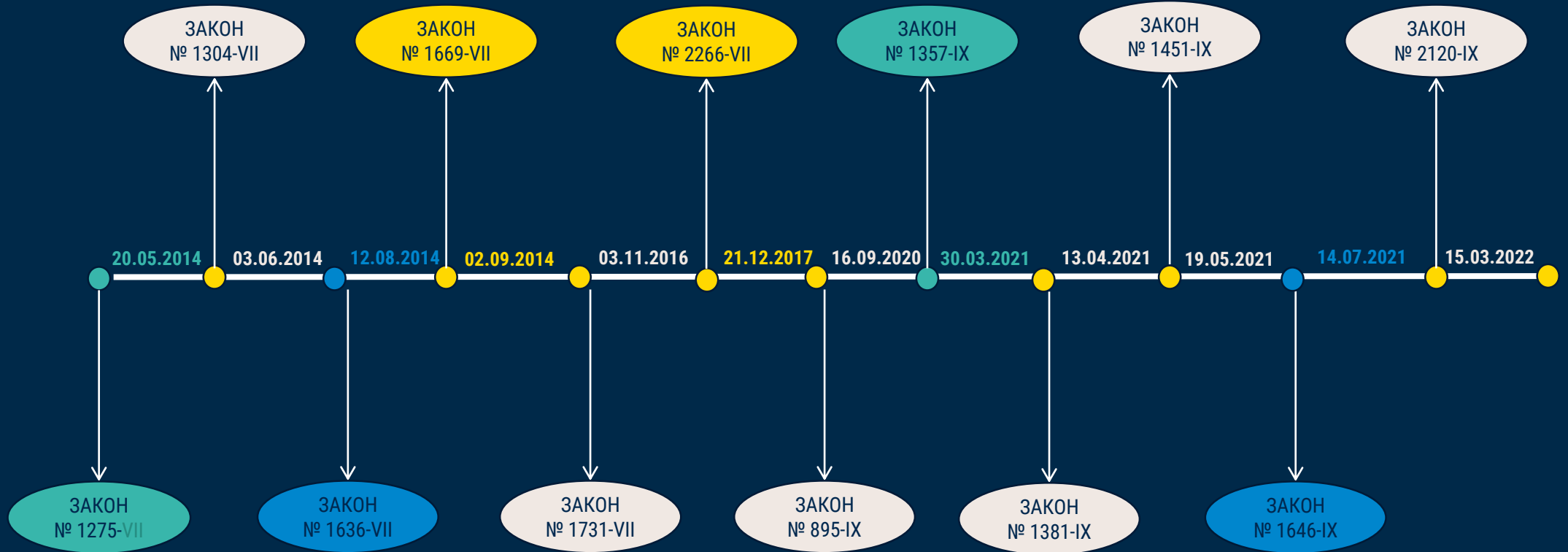
3. Кредитор з урахуванням вимог частин першої та другої цієї статті зобов'язаний здійснити перерахунок заборгованості за кредитним договором та/або договором позики у семиденний строк з дня надходження письмового звернення від внутрішньо переміщеної особи. У разі невиконання кредитором свого обов'язку щодо здійснення перерахунку заборгованості за кредитним договором та/або договором позики на умовах, визначених цією статтею, така заборгованість вважається автоматично перерахованою на наступний день після закінчення відповідного семиденного строку з дня надходження до кредитора письмового звернення від внутрішньо переміщеної особи.

4. Відступлення (продаж, передання) права вимоги за кредитним договором та/або договором позики, позичальником за яким є ВПО, визначена частиною першою цієї статті, **без згоди боржника забороняється**. Дія абзацу першого цієї частини не поширюється на кредиторів, віднесених до категорії неплатоспроможних, а також на банки, щодо яких здійснюються процедури виведення з ринку відповідно до Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб".





# Правове регулювання кредитних правовідносин (2014-2022 рр.)



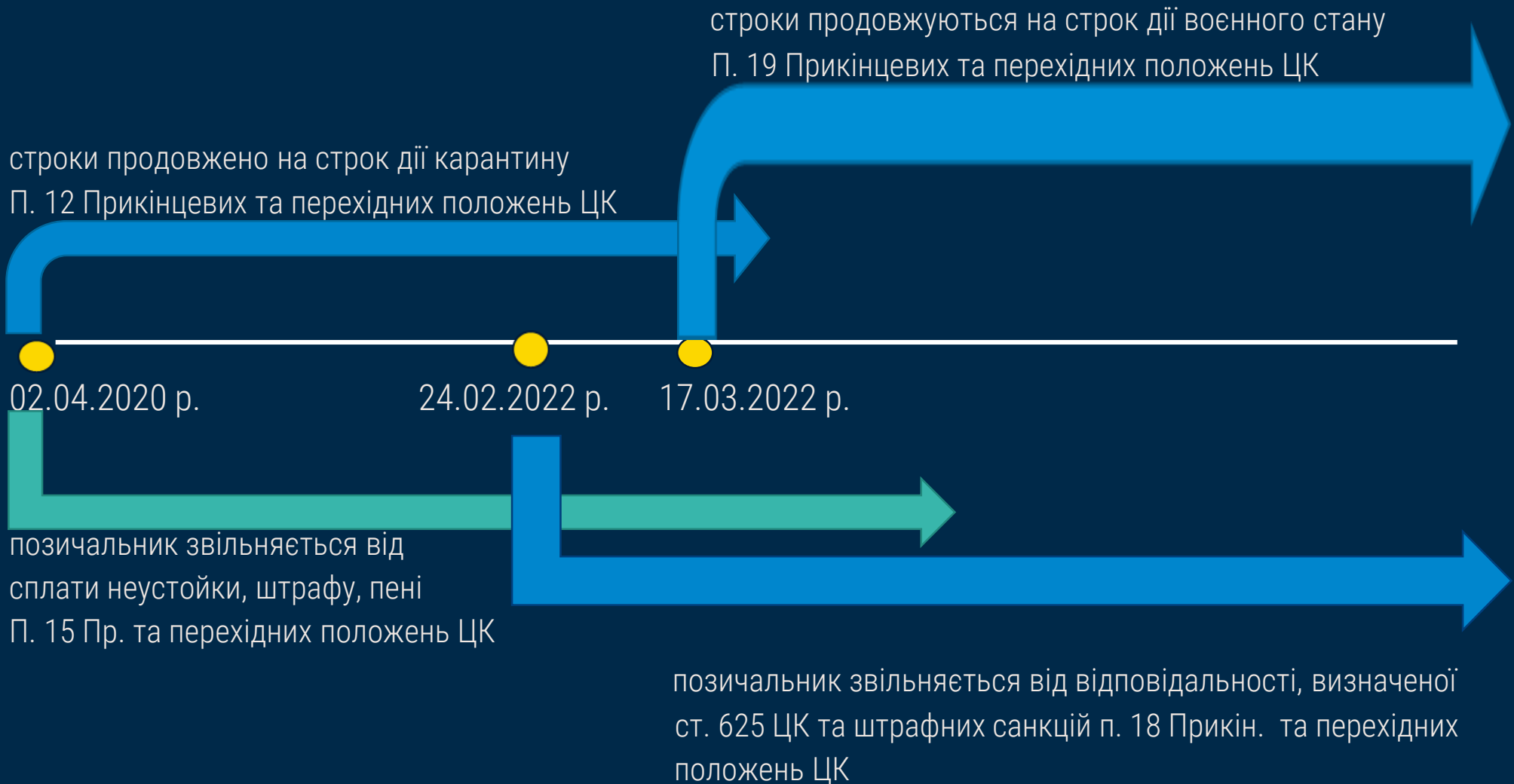
## Зміни до Цивільного Кодексу України (у період дії воєнного стану та +30 днів позичальники звільнені від штрафних санкцій та відповідальності за ст. 625 ЦК України)

«Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України 2003 року доповнено пунктами 18 і 19 згідно із Законом № 2120-IX від 15 березня 2022 року:

«18. У період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування у разі прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитором (позикодавцем), позичальник звільняється від відповідальності, визначеної статтею 625 цього Кодексу, а також від обов'язку сплати на користь кредитора (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за таке прострочення. Установити, що неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними договорами, нараховані включно з 24 лютого 2022 року за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за такими договорами, підлягають списанню кредитором (позикодавцем).

19. У період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану строки, визначені статтями 257-259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 цього Кодексу, продовжуються на строк його дії.»

# Перебіг позовної давності та звільнення від штрафних санкцій в період карантину та воєнного стану



## Зміни до Закону України «Про іпотеку»

(під час воєнного стану неможливо звернути стягнення на предмет іпотеки в позасудовому порядку, рішення про звернення стягнення – зупинено виконання)

Розділ VI «Прикінцеві положення» Закону України «Про іпотеку» доповнено пунктом 5-2 згідно із Законом № 2120-IX від 15 березня 2022 року:

«5-2. У період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування щодо нерухомого майна (нерухомості), що належить фізичним особам та перебуває в іпотеці за споживчими кредитами, зупиняється дія статті 37 (у частині реалізації права іпотекодержателя на набуття права власності на предмет іпотеки), статті 38 (у частині реалізації права іпотекодержателя на продаж предмета іпотеки), статті 40 (у частині виселення мешканців із житлових будинків та приміщень, переданих в іпотеку, щодо яких є судові рішення про звернення стягнення на такі об'єкти), статей 41, 47 (у частині реалізації предмета іпотеки на електронних торгах) цього Закону.

Приклади застосування положень цієї статті:

Постанова КЦС ВС від 22 червня 2022 року справа № 296/7213/15



## Постанова ВП ВС від 13 липня 2022 року у справі № 496/3134/19 (нікчемність умов кредитного договору щодо оплатності послуги з надання інформації)

ВП ВС відступила від правового висновку КЦС ВС щодо можливості встановлення у кредитному договорі комісії за обслуговування кредиту, визначивши, що умова договору про споживчий кредит, укладеного після набуття чинності Законом України «Про споживче кредитування» (10 червня 2017 року), щодо оплатності інформації про стан кредитної заборгованості, яку споживач вимагає один раз на місяць, є нікчемною відповідно до частин першої та другої статті 11, частини п'ятої статті 12 Закону України «Про споживче кредитування». Якщо сторона правочину вважає його нікчемним, то вона за загальним правилом може звернутися до суду не з вимогою про визнання нікчемного правочину недійсним, а за застосуванням наслідків виконання недійсного правочину (наприклад, з вимогою про повернення одержаного на виконання такого правочину), обґрунтовуючи свої вимоги нікчемністю правочину



## Постанова ВП ВС від 13 липня 2022 року у справі № 363/1834/17 (оспорюваність умов кредитного договору, укладеного до 13 січня 2006 року, про плату за обслуговування кредиту)

## Постанова ВП Верховного Суду від 23 березня 2023 року у справі № 361/4481/19 (виселення з іпотечного майна особи, вселеної без згоди іпотекодержателя)

Реєстрація місця проживання з порушеннями вимог закону та договору іпотеки доньки іпотекодавця К. у житловому будинку, який є предметом іпотеки, не може використовуватися учасниками цивільного обороту з метою уникнення звернення стягнення на предмет іпотеки та подальшого його продажу для погашення боргу.

З урахуванням викладеного наявні обґрунтовані підстави для задоволення позову про виселення К. та скасування реєстрації її місця проживання.

Зупинено виконання постанови Київського апеляційного суду від 04 серпня 2021 року в частині виселення К. на період дії в Україні воєнного стану та на тридцятиденний строк після його припинення або скасування.

## Постанова ВП Верховного Суду від 5 квітня 2023 року у справі № 910/4518/16 (відсотки за користування кредитом)

Поняття «користування кредитом», яким послуговуються скаржники, є окремим випадком «користування чужими коштами». Термін «користування чужими коштами» ВП ВС розтлумачила в постанові від 10 квітня 2018 у справі № 910/10156/17 (пункти 34, 35, 37 відповідно).

Термін «користування чужими коштами» може використовуватися у двох значеннях. Перше – це одержання боржником (як правило, за плату) можливості правомірно не сплачувати кредитору борг протягом певного часу. Друге значення – прострочення грошового зобов'язання, коли боржник повинен сплатити гроші, але неправомірно не сплачує їх.

Відносини щодо сплати процентів за одержання боржником можливості правомірно не сплачувати кредитору борг протягом певного часу врегульовані законодавством. Зокрема, відповідно до частини першої статті 1048 ЦК України позикодавець має право на одержання від позичальника процентів від суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом; розмір і порядок одержання процентів устанавлюються договором; якщо договором не встановлений розмір процентів, їх розмір визначається на рівні облікової ставки Національного банку України. Такі ж правила щодо сплати процентів застосовуються до кредитних відносин у силу частини другої статті 1054 ЦК України та до відносин із комерційного кредиту – в силу частини другої статті 1057 цього Кодексу.

Наслідки прострочення грошового зобов'язання, коли боржник повинен сплатити грошові кошти, але неправомірно не сплачує їх, також врегульовані законодавством. У цьому разі відповідно до частини другої статті 625 ЦК України боржник зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням устанавленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

## Постанова ВП Верховного Суду від 05 квітня 2023 року у справі № 910/4518/16 (відсотки за користування кредитом)

Отже, «користування кредитом» – це можливість позичальника за плату правомірно не повертати кредитору борг (кредит) протягом певного періоду часу, погодженого сторонами кредитного договору.

Припис абзацу другого ч. 1 ст. 1048 ЦК України про щомісячну виплату процентів до дня повернення позики у разі відсутності іншої домовленості сторін може бути застосований лише у межах погодженого сторонами строку кредитування. Право кредитодавця нараховувати передбачені договором проценти за кредитом припиняється після спливу визначеного договором строку кредитування чи у разі пред'явлення до позичальника вимоги згідно із частиною другою статті 1050 ЦК України. Вказаних вище висновків ВП ВС також дійшла у постановах від 28.03.2018 у справі № 444/9519/12 (пункти 53, 54) та від 04.02.2020 у справі № 912/1120/16 (пункт 6.19). ВП ВС вважає, що підстав для відступу від таких висновків немає.

ВП ВС підкреслює, що зазначене в цьому розділі постанови не означає, що боржник не повинен у повному обсязі виконувати свій обов'язок за кредитним договором. Боржник не звільняється від зобов'язань зі сплати нарахованих у межах строку кредитування, зокрема до пред'явлення вимоги про дострокове погашення кредиту, процентів за «користування кредитом». Установлений кредитним договором строк кредитування лише визначає часові межі, в яких проценти за «користування кредитом» можуть нараховуватись, не скасовуючи при цьому обов'язок боржника щодо їх сплати.

Отже, якщо позичальник прострочив виконання зобов'язання з повернення кредиту та сплати процентів за «користування кредитом», сплив строку кредитування чи пред'явлення вимоги про дострокове погашення кредиту не може бути підставою для невиконання такого зобов'язання. Зазначене також є підставою для відповідальності позичальника за порушення грошового зобов'язання.





---

Верховний  
Суд

---

Дякую за увагу!